

เรื่อง การตัดกระดาษไทย : ศิลปะพราณกระดาษที่ใกล้สูญหาย

รายละเอียด

บทนำ

เราทุกคนเกิดมาบนโลกนี้ต้องอาศัยการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน ทำให้เกิดสังคมระดับต่าง ๆ กระจายตัวอยู่ทั่วพื้นแผ่นดินทั่วโลก ในการรวมตัวนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เช่น การล่าสัตว์เพื่อมาประทังชีวิต มีการติดต่อสื่อสารสร้างภาษาที่เป็นการติดต่อระหว่างกลุ่ม ด้วยการดำรงชีวิตเหล่านี้ทำให้ต้องคิดสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้วแต่เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษา ซึ่งได้ใช้ธรรมชาติรอบตัวทำให้เกิดประโยชน์ในการนำมาเป็นอาหาร นำมาใช้ปกปิดร่างกาย นำมาสร้างที่อยู่อาศัย อีกทั้งยังนำมาใช้บำบัดโรค เมื่อเจ็บป่วยใช้อาจเกิดจากการลองผิดลองถูกนำเอาสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์และแก้ปัญหาการดำรงชีวิต

ในประเทศไทยสิ่งประดิษฐ์พื้นบ้านที่มีการพัฒนาจากอดีตมาหลายพันปีจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทำให้รู้ได้ว่าชาวไทยในอดีตเคยอาศัยอยู่ ณ ที่ใด เช่น มีการขุดค้นพบเครื่องมือหินที่จังหวัดอุดรธานี จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่

และจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ หลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นงานโลหะงาน เครื่องแก้ว เครื่องประดับ งานเย็บปักถักร้อย ล้วนแล้วแต่แสดงถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์ซึ่งได้รวมตัวกันอยู่และสร้างชิ้นงานเพื่อตอบสนองวิถีชีวิต เมื่อมนุษย์มีความเจริญขึ้นทางความคิดมากขึ้นรู้จักปรับใช้ธรรมชาติรอบตัว รูปแบบของวัตถุโบราณที่เคยค้นพบก็ปรับเปลี่ยนขึ้นเช่นกัน มีการออกแบบที่สวยงามขึ้น การใช้ประโยชน์ที่ดีขึ้น ซึ่งการรวมกลุ่มของคนในสมัยโบราณจะสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของศิลปะท้องถิ่นไปยังลูกหลาน ซึ่งจะแสดงถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างชัดเจนมากขึ้น ความแตกต่างดังกล่าวมีสาเหตุหลายประการ อาทิ 1.ความจำเป็น ทางประโยชน์ใช้สอย 2.วัตถุหรือวัตถุดิบ 3.รสนิยมตกทอด 4.สังคมและขนบธรรมเนียมประเพณี 5.กติกาคำเชื่อ 6.สภาพแวดล้อมงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านในยุคก่อนสร้างไว้ใช้เฉพาะตนเองเท่านั้นแต่ด้วยวิถีชีวิตของคนไทยที่มีความเอื้ออารีก็มักจะแลกเปลี่ยนของใช้ มอบน้ำใจสร้างมิตรภาพให้กัน จนก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนซื้อขายเล็ก ๆ เกิดขึ้น มีกำไรเล็กน้อยจนพัฒนามาถึงในยุคการค้าขายปัจจุบัน (เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล, 2553, น. 10)

คุณค่าและความสำคัญศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน เป็น ผลผลิต ทางปัญญาของคนระดับชาวบ้านพื้นถิ่น ผู้คนโดยส่วนใหญ่มักมองข้ามคุณค่าและความสำคัญของศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านแขนงต่าง ๆ บ้างละเลยจนบางสิ่งอันดีงามที่บรรพบุรุษได้รังสรรค์ไว้ ต้องสูญหายไป เช่น ในอำเภออ่างศิลา จังหวัดชลบุรี ครั้งหนึ่งมีการทอผ้า ซึ่งเป็นงานศิลปะระดับชาวบ้านที่มีชื่อเสียงลวดลายมีลักษณะ พิเศษแตกต่างจากแหล่งอื่น แต่ปัจจุบันไร้ซึ่งคนรู้จักและผู้สืบทอด ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านขึ้นดังกล่าว จึงค่อยๆ เสื่อมสูญลงในที่สุด สาเหตุที่คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน อาจเกิดจากการ มองและเข้าใจไม่ถึงธรรมชาติ รวมทั้งจิตวิญญาณของช่างฝีมือผู้สร้างสรรค์ผลงานก็เป็นได้ อีกทั้งยังปรากฏศิลปะ สาขาอื่น ๆ ที่มีความหรรษาฟูฟามากกว่า หรืออาจเกิดจากความเคยชิน พบเห็นจนชินตาถึงความเรียบง่ายและ ความสุนทรีย์แบบธรรมดาของศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน (นฤทธิ วัฒนภู, 2555, น. 21)

หากผู้ศึกษาศิลปะและคนในสังคมเปลี่ยนทัศนคติต่อศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านให้ดีขึ้น มองและเข้าใจถึงผลงานผ่านลงไปถึงช่างผู้สร้าง จะได้รับรู้ว่าผู้สร้างสรรค์ผลงานบางท่านไม่ได้รับการรำเรียนมาจากสถาบันการศึกษาใดเลย พวกเขาผลิตผลงานตามความรู้สึกนึกเห็นจากระดับภูมิปัญญาที่มากน้อยต่างกัน รวมทั้งจากจิตวิญญาณอันบริสุทธิ์จึงเกิดเป็นผลงานศิลปะของชาวบ้านแบบสามัญชนคนธรรมดาแท้ๆ บางรายมีความสามารถมากผลิต ผลงานศิลปะจนสร้างเป็นอาชีพหลักเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ส่งลูกหลานได้เรียนในระดับสูงเท่าเทียมกับผู้ประกอบอาชีพอื่นทั่วไป ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านจึงมีความสำคัญต่อสังคม ซึ่งสามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. สำคัญต่อการดำรงชีวิต
2. ด้านรสนิยมทางความงาม
3. บ่งบอกระดับภูมิปัญญา

4. บ่งบอกเรื่องราวในอดีต
5. บ่งบอกอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น
6. สร้างอาชีพ

ซึ่งจากกระแสบุฟเฟ่นิวาสพีเวอร์ทำให้คนไทยหันมาสนใจประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของไทยเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทำให้หวลคิดถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีที่บรรพบุรุษสืบทอดมายังคนรุ่นหลัง เป็นจำนวนมาก บางอย่างเกือบจะสูญหายไปแล้วงานศิลปหัตถกรรมการตัดกระดาษไทยเป็นงานที่มีความสวยงามมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมเป็นงานที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมมานาน ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะทำให้ความสนใจศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อก่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือนและชุมชน (วีระ ชำดวง, 2551, น.1)

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมและประเพณีอันเก่าแก่ที่สืบทอดต่อกันมานับหลายร้อยปี กาลเวลาอาจพัฒนาให้วัฒนธรรมและประเพณีบางอย่างอาจเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้เหมาะสมกับความสะดวกส่วนบุคคลเวลาและความต้องการของสังคมไปบ้างอีกทั้งกระแสของสังคมโลกผันแปรไปตามยุคสมัย ความนิยมกระแสต่าง ๆ จากต่างประเทศที่เข้ามาพร้อมกับเทคโนโลยีอันทันสมัย เข้ามามีบทบาททำให้ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ ของคนไทยเปลี่ยนไปอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากกระแสละครเรื่อง บุฟเฟ่นิวาส ที่ออกอากาศทางวิทยุโทรทัศน์ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก หัวใจของการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมให้ยั่งยืนนั้นคือ “การศึกษา” (education) ซึ่งความสนุกของละคร ที่ได้รับความนิยมคือการสร้างมายาคติของความสมจริง ซึ่งผู้ชมในยุคสมัยใหม่สามารถเข้าถึงได้หรือมีจุดขายซึ่งโยงเข้าหาตนเอง เช่น ตัวละครที่มีนิสัยและมุมมองสมัยใหม่แต่เข้าไปเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมและศิลปะในอดีต ในขณะที่เดียวกันก็ถ่ายทอดสังคมในอดีตให้สมจริงโดยการเน้นมิติที่หลากหลายทั้งด้านดีและด้านเสียของธรรมเนียมประเพณีและประวัติศาสตร์ (เพชรพร พนมวัน ณ อยุธยา, 2561)

เรื่องศิลปะการตัดกระดาษแก้วในประเทศไทยมีมาแต่โบราณยังคงสืบทอดและยังใช้กันอยู่จนถึงปัจจุบันตัดกระดาษแบบพื้นบ้านสามารถเรียนรู้ได้ในระยะเวลาไม่นาน ใช้ในงานบุญ งานรื่นเริงหรือแม้กระทั่งงานสีดำ คนไทยมักนิยมใช้กระดาษสีประดับประดาสถานที่ตกแต่งให้มีความสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นติดกับเชือกโยงในงานต่าง ๆ ประดิษฐ์เป็นพวงมาลัย ฉลุเป็นปี่นักษัตร์ต่าง ๆ หรือตัดกระดาษแก้วติดบริเวณหน้าต่างแทนม่าน ประดับขบวนรถแห่ให้ดูโดดเด่น การประดับกระดาษตัดสามารถใช้ไม่ว่าจะเป็นงานวัด งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานรับขวัญ หรืองานอื่น ๆ การตัดกระดาษแก้วนั้นเรียนรู้ได้ง่ายและนำมาใช้ได้จริง มีการใช้งานอย่างแพร่หลายในส่วนของภาคเหนือ แต่ละจังหวัดอาจมีชื่อการเรียกที่แตกต่างกันไป บางจังหวัดใช้ตัดกระดาษแก้วตกแต่งในงานประจำปีอย่างแพร่หลาย เช่น เพชรบุรี เชียงใหม่ น่าน นครสวรรค์ แต่หากเป็นคนไทยเชื้อสายจีนจะใช้แบบการตัดกระดาษแก้วจากแบบของประเทศจีนมากกว่า นอกจากนั้น ในต่างประเทศก็ยังมีศิลปะการตัด

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

กระดาษแก้วที่เราพบเห็นอยู่ในหลายประเทศ เช่น ประเทศพม่า ประเทศลาว ประเทศจีน ประเทศกัมพูชา เป็นต้น

อำเภอพรานกระต่ายเป็นอำเภอเก่าแก่ในจังหวัดกำแพงเพชร มีภาษาถิ่นและเขตพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดสุโขทัยซึ่งเคยเป็นราชธานี ทำให้วัฒนธรรมโบราณหลากหลายด้านปรากฏขึ้นที่อำเภอแห่งนี้ แม้แต่ศิลปะการตัดกระดาษไทยด้วยกระดาษแก้ว ก็ยังคงหลงเหลือผู้สืบสานต่อจากบรรพบุรุษ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการตัดกระดาษไทยศิลปะพรานกระต่ายที่ใกล้สูญหาย จากอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยรวบรวมวิธีการทำจากนายธรรมณู ยายอด

ผู้ค้นพบ/ผู้คิดค้น/ผู้นำมาใช้

นายธรรมณู ยายอด (ชาวบ้านทั่วไปเรียก อาจารย์หนู) เกิดเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2498 ปัจจุบันอายุ 63 ปี บิดาชื่อ นายคำ ยายอด มารดาชื่อ นางมาลัย ยายอด ทั้งบิดา-มารดาเป็นชาวพรานกระต่ายโดยกำเนิด ปัจจุบันเสียชีวิตแล้วทั้งคู่ มีพี่น้องร่วมบิดา ทั้งหมด 3 คน ซึ่งบิดาได้แต่งงานใหม่กับคุณแม่มาลัย ยายอด ซึ่งเป็นมารดาของอาจารย์หนู เนื่องจากภรรยาคนแรกได้เสียชีวิต และมีพี่น้องร่วมบิดา-มารดา จำนวน 6 คน ซึ่งอาจารย์หนูเป็นบุตรคนที่ 2 พี่น้อง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและทำเกษตรกรรม มีเพียง 1 คน ที่เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอคีรีมาส จังหวัดสุโขทัย) อาจารย์หนูได้เรียนรู้ทักษะการตัดกระดาษมาจากนายใบ้ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของบิดาของตนเอง (พ่อคำ ยายอด เป็นช่างชาวพรานกระต่ายมีความสามารถในงานไม้ งานแทงหยวก งานตัดกระดาษ และงานศิลปหัตถกรรมหลายชนิด) การตัดกระดาษนำมาใช้ในงานได้หลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานฉลอง งานมโหรีสพ ต่าง ๆ แม้กระทั่งงานศพ ซึ่งเป็นการตกแต่งสถานที่ให้ดูสวยงามและเป็นการบ่งบอกถึงบริเวณของงาน

การตัดกระดาษแก้วเป็นศิลปะการตกแต่งสถานที่เพื่อให้มีความสวยงามระยิบระยับต้องลม เสน่ห์แห่งสีสัน ที่เคลื่อนไหวยามมีงานรื่นเริงในเทศกาลงานบุญคนไทยมีความเป็นศิลปะอยู่ในตัวตนกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เมื่อมีงานบุญกุศลหรืองานอกุศล ก็จะร่วมแรงร่วมใจกันช่วยคนละไม้ละมือ ใครที่ทำอาหารได้ก็ทำอาหาร ใครที่ชำนาญในด้านการตกแต่งสถานที่ก็ร่วมด้วยช่วยกัน มาจนจวบปัจจุบันทุกวันนี้ เมื่อมีงานบุญตามวัดวาอาราม มักมีการตกแต่งประดับด้วยกระดาษสีที่ตัดแต่งอย่างสวยงามซึ่งมีหลายแบบหลายลักษณะ

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้การประดิษฐ์พวงมโหรี

1. กระดาษแก้วหลากสี
2. กรรไกร
3. กาว
4. ไม้บรรทัด

5. กระดาษแข็ง
6. คัตเตอร์
7. เชือกด้าย หรือ เอ็น
8. ไม้ไผ่หลาวให้กลม
9. ดินสอ
10. ตัวหนีบกระดาษ

วิธีการทำพวงมโหตร

การทำพวงมโหตรใช้กระดาษแก้ว แต่หากอยากให้เกิดความสวยงามมากขึ้นต้องใช้กระดาษแก้วหลายๆ สี และพับ-ตัดกระดาษ ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ตัดกระดาษเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดประมาณ 20 X 20 นิ้ว
2. พับกระดาษทแยงมุมให้ขอบเสมอกัน
3. พับกระดาษทแยงมุมอีกครั้ง
4. จากมุมจุดศูนย์กลางของกระดาษ พับทบเข้ามาให้ขอบกระดาษเสมอกัน
5. จากมุมจุดศูนย์กลางของกระดาษ พับทบเข้ามาให้ขอบกระดาษเสมอกัน
6. พับกระดาษเป็น 4 ทบ แล้วใช้ตัวหนีบกระดาษ หนีบกระดาษไว้เพื่อกันการเคลื่อน
7. ตัดกระดาษสลัซ้างขนาดเท่ากัน 3-8 ช่วง แบ่งของไฟให้สวยงาม ช่วงของการตัดจะส่งผลต่อความยาวของพวงมโหตร (เพื่อให้เกิดลายใหม่ ๆ อาจตัดไม่เหมือนลายตัวอย่างได้)
8. ตัดกระดาษลายโค้งรูปคล้ายหัวใจตามความสวยงาม
9. พลิกกลับด้าน ตัดกระดาษลายโค้ง
10. ตัดขอบกระดาษเป็นเส้นตรงหลายๆเส้น เป็นชายของพวงให้ต้องลมพริ้วไหว
11. คลี่ขนออกตามขั้นตอนการพับ (ค่อยๆ คลี่ออกระวังอย่าให้ขาด เนื่องจากเวลาตัดกระดาษเป็นลายต่าง ๆ กระดาษจะติดกันเป็นชั้น ๆ) และทำซ้ำหลาย ๆ เพื่อชั้นสลัซ้างให้เกิดความสวยงาม
12. ใช้กรรไกรเจาะรูตรงกลางกระดาษทั้ง 3 แผ่น เพื่อสอดกระดาษแข็งรูปวงกลมซึ่งร้อยเชือกผูกกับไม้ไว้เรียบร้อยแล้ว สำหรับทำเป็นไม้แขวน ใช้มือจับแต่งกระดาษที่ซ้อนกันอยู่นั้นให้เป็นทรงจอมแห

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้การประดิษฐ์กระดาษติดบ้านงาน

1. กระดาษแก้วหลากสี / กระดาษทอง
2. กรรไกร
3. กาว

4. ไม้บรรทัด
5. ดินสอ
6. ตัวหนีบกระดาษ

วิธีการทำกระดาษติดบ้านงาน

การทำกระดาษติดบ้านงานด้วยกระดาษแก้วหรือกระดาษทอง แต่หากอยากให้เกิดความสวยงามมากขึ้นต้องใช้กระดาษแก้วหลาย ๆ สี และพับ-ตัดกระดาษตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ตัดกระดาษแก้วเต็มแผ่น
2. พับกระดาษขนานให้ขอบเสมอกันแล้ว ใช้ตัวหนีบกระดาษ หนีบกระดาษไว้เพื่อป้องกันการเคลื่อน
3. ตัดกระดาษตามภาพ (เพื่อให้เกิดลายใหม่ ๆ อาจตัดไม่เหมือนลายตัวอย่างได้)
4. คลี่ย้อนออกตามขั้นตอนการพับ (ค่อย ๆ คลี่ออกระวังอย่าให้ขาด เนื่องจากเวลาตัดกระดาษเป็นลายต่าง ๆ กระดาษจะติดกันเป็นชั้น ๆ)

พวงมโหตรหรือกระดาษติดบ้านงาน เป็นเครื่องแขวนโบราณที่ทำจากกระดาษสีต่าง ๆ นำมาพับและตัดเป็นรูปต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญา พวงมโหตรหรือกระดาษติดบ้านงานเป็นเครื่องแขวนประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้แขวนในงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานแต่ง งานบวช งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานวันสงกรานต์ งานโกนจุก งานบุญทั่วไปหรือแม่แต่งงานศพ ซึ่งจะนำมาแขวนและติดบริเวณสถานที่ให้งานดูโดดเด่นขึ้น เช่น ใจกลางบ้าน หน้าต่าง ชายคา เพื่อให้มีความสวยงามระยิบระยับต้องลม

บทสรุป

จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การตัดกระดาษไทย : ศิลปะพราณกระดาษที่ใกล้เคียงหายที่สืบสานศิลปวัฒนธรรมอันดีจากบรรพบุรุษ ทำให้ทราบถึงความรัก ความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณีที่อาจารย์บุญ ได้ยึดมั่นมาโดยตลอด ศิลปะการตัดกระดาษนำมาใช้ในงานได้หลากหลายประเภทอยู่ที่เราจะเลือกใช้ อาจารย์บุญ กล่าวทิ้งท้ายว่า “มาฝึกกันเสียตอนนี้ ไปปลุกในเมรุให้มาสอนกันไม่ได้นะ” “บรรพบุรุษทำมาไม่ใช่แค่ปีสองปี คนรุ่นใหม่เผาทั้งหมด ต้องรักษาไว้ ถ้าไม่มีใครสนใจก็จะสูญหาย คนรุ่นหลังเป็นรั้วของชาติหากไม่สืบทอดก็จะหมดไป”

คำสำคัญ : ตัดกระดาษ ศิลปะการตัดกระดาษ

ที่มา : https://acc.kpru.ac.th/KPPStudies/index.php?title=การตัดกระดาษไทย_-_ศิลปะ

พราณกระดาษที่ใกล้เคียงหาย

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2022-06-06

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2088&code_db=610007&code_type=07

The Office Of Academic Resource Information And Technology